

Hallássérült gyerekek a hittanórán

**Speciális szempontok és tudnivalók
hittanoktatóknak**

Készítette: Kompán Julianna



Budapest, 2021



Hallássérült gyerekek a hittanórán – Speciális szempontok és tudnivalók hittanoktatóknak

Készült a Református Pedagógiai Intézet megbízásából. 2021. december 15.

A borítón található kép jelentése: A két kéz elhelyezkedése és egymáshoz való viszonya egy jelnyelvi jelnek felel meg, mely a hittan, a templom, az egyház jelentéssel bír. A két kéz alatt helyezkednek el a gyerekek, amely arra utal, hogy a hittanoktató célja a hittanórán lévő gyermekkel egyházi közösség létrehozása és akár templomi közösséggé válása. A csillag a templom tetején lévő jelképre emlékeztet.

Az útmutató a Microsoft Word szövegszerkesztő felhasználásával készült. A stílusábráknál is a szövegszerkesztő sablonjai kerültek felhasználásra.



TARTALOMJEGYZÉK

HALLÁSSÉRÜLT GYEREKEK OKTATÁSÁRÓL ÁLTALÁBAN.....	3
KIT NEVEZÜNK HALLÁSSÉRÜLT SZEMÉLYNEK?	5
ÉLETKORI SZAKASZOK - A HALLÁSSÉRÜLT GYEREKEK VALLÁSOS FEJLŐDÉSE	6
KORAI ÉLETKOR (0-2 ÉV)	6
KISGYERMEKKOR (2-6 ÉV)	7
KISISKOLÁSKOR (7-12 ÉV).....	9
SERDÜLŐKOR (12-19 ÉV).....	11
MIT KELL TUDNI ÁLTALÁNOSÁGBAN A HALLÁSSÉRÜLT GYERMEKEK TANÍTÁSÁRÓL?	12
HALLÁSSÉRÜLT GYERMEKEK A HITTANÓRÁN – GYAKORLATI ÚTMUTATÓ.....	14
MIT KELL ELŐRE MEGTUDNI A HALLÁSSÉRÜLT GYERMEKRŐL?	15
HOGYAN KOMMUNIKÁLHAT A HITTANOKTATÓ A HALLÁSSÉRÜLT TANULÓVAL?	17
A HITTANÓRA KÜLSŐ FELTÉTELEI.....	18
A HITTANÓRA EGYES RÉSZEI.....	19
TÖRTÉNETMONDÁS	19
VISSZAKÉRDEZÉS, ISMÉTLÉS.....	20
FELADATMEGOLDÁS	21
ÉNEK.....	21
IMÁDSÁG	22
ARANYMONDÁS TANÍTÁSA.....	23
JÁTÉK.....	23
KÉZMŰVESKEDÉS	23
SZÁMONKÉRÉS, ÉRTÉKELÉS.....	24
TOLMÁCS VAGY PEDAGÓGUS ASSZISZTENS JELENLÉTE	25
A REFORMÁTUS HITTANÓRA ESZKÖZEINEK HASZNÁLATA A HALLÁSSÉRÜLT GYEREKEK KÖZÖTT, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A REFORMÁTUS PEDAGÓGIAI INTÉZET ÁLTAL KIADOTT HITTANKÖNYVEKRE, MUNKAFÜZETEKRE ÉS ESZKÖZTÁRAIRA	27
REFORMÁTUS HITTANÓRA TANESZKÖZEI	28
TANKÖNYV.....	29
MUNKAFÜZET	31
ONLINE SEGÉDLETEK – DIAVETÍTÉS (PPT)	32
FELADATBANK.....	32
JÁTÉKTÁR	33
ZENETÁR	33
AJÁNLOTT IRODALOM.....	34
ÚTMUTATÓ, TÁJÉKOZTATÓ	34
KÖNYV, TANKÖNYV.....	35
ZÁRÓ-, SZAKDOLGOZAT	35
FOLYÓIRAT, CIKK.....	36
TÖRVÉNY, RENDELET	36
KÉP	36



HALLÁSSÉRÜLT GYEREKEK OKTATÁSÁRÓL ÁLTALÁBAN





„TANÍTSD A GYERMEKET az ő útjának MÓDJA SZERINT; még mikor megvénhedik is, el nem távozik attól.” (Példabeszédek 22:6.– Károli)

„NEVELD A GYERMEKET a neki megfelelő módon, még ha megöregszik, akkor sem tér el attól.” (RÚF 2014)

Már a Példabeszédek szerzője is arra mutat rá, hogy a gyermeket a saját korának és képességeinek megfelelően szükséges tanítani és nevelni, ha azt szeretnénk, hogy maradandók legyenek az életében a hittanórákon tanultak.

A hit- és erkölcsstan oktatása közben szinte minden hittanoktató találkozik olyan gyermekekkel, akik eltérnek a megszokottól, nehezen kezelhetők, tanulásban akadályozottak, vagy valamilyen betegségben szenvednek, esetleg fogyatékkal élők, nem látnak vagy hallanak. Ezekben az esetekben mindig szükség van arra, hogy amennyire csak lehet, előre tájékozódjék az ember, hogy miként lehet mégis ezeket a gyermekeket a maguk helyzetében megszólítani, tanítani és átadni nekik Isten üzenetét. Hogyan lehet a nekik megfelelő módon tanítani, nevelni őket, hogy maradandó lehessen számukra a megértett üzenet?

Mivel egyre több a nagyothalló és a siket gyermek, így előfordulhat, hogy a hittanos csoportban találkozhat a hittanoktató egyikükkel. De mit is kell tennie a hittanoktatónak? Hogyan tanítsa? Hogyan tartsa az órákat, hogy neki is jó legyen? Az első reakció ilyenkor talán az ijedtség, majd egyfajta hiányérzet, hogy nincs semmi, ami a segítségére lehetne a tanítónak. Azonban a riadalmat félretéve érdemes végiggondolni az adott helyzetet.

Először tekintsük át az általános tudnivalókat, majd a hittanórák különböző részeihez kapcsolódó gyakorlati tanácsokat, a végén pedig, hogy a hittanórán használt taneszközök kapcsán mire kell figyelni, amikor a hittancsoportban hallássérült gyermek is van.



KIT NEVEZÜNK HALLÁSSÉRÜLT SZEMÉLYNEK?

A magyar jelnyelvi törvény a következőképpen fogalmazza meg: „**hallássérült személy**: olyan siket vagy nagyothalló személy, aki kommunikációja során a magyar jelnyelvet vagy valamely speciális kommunikációs rendszert használja” (2009. évi CXXV. törvény 2. §.)

A hallássérült gyűjtőfogalom alá tartoznak a siket és a nagyothalló személyek. Mi a különbség a két megnevezés között? Az, hogy a nagyothalló személyeknek van valamennyi hallásmaradványa, vagyis valamilyen mértékben hallja a környezete hangjait. Azonban ez a halláscsökkenés, illetve hallásállapot különböző mértékű lehet. Ezért megkülönböztetünk enyhe, közép súlyos, súlyos nagyothalló, illetve siket kategóriába tartozó hallásállapotot. Bizonyos típusú hallássérülés hallókészülékkel vagy Cochleáris Implantátummal (műtét során elhelyezett hallásjavító eszköz) valamilyen szinten javítható, hallásélményhez juttatható a hallássérült gyermek. A siket személyeknek annyira kismértékű a hallásmaradványa, vagy egyáltalán nincs is ilyen, hogy az ő hallásuk semmilyen eszközzel nem korrigálható, tehát a hallásukra nem tudnak támaszkodni, hangok útján nem jutnak információhoz.

Hol tanulhatnak a hallássérült gyerekek? Vannak olyan gyermekek, akik szegregált intézményben, vagy speciális osztályban sajátíthatják el az általános és középiskolai ismeretanyagot. Olyan helyen, ahol a tanítók, tanárok felkészültek a speciális igényű tanulók oktatására, nevelésére. Viszont vannak olyan gyermekek, akik számára nem jó megoldás a távollévő intézet, vagy a képességeik alapján inkább az integrált oktatást választják. A hittanoktatók leginkább integrált helyzetben találkozhatnak hallássérült diákokkal különböző osztályokban, ahol jó, ha tisztában vannak azokkal a sajátosságokkal, amelyek a különböző életkorokban jellemzőek a hallássérült gyermekekre. Most ezeket az életkori szakaszokat vizsgáljuk meg.



ÉLETKORI SZAKASZOK - A HALLÁSSÉRÜLT GYEREKEK VALLÁSOS FEJLŐDÉSE

A hallássérült gyermekek más társaikhoz képest első ránézésre nem fejlődnének másképp, viszont a hallás hiánya, az elmaradó hallásélmény, és a hallásútján elsajátítandó ismeretek elmaradása, késleltetettsége miatt, mégis vannak eltérések, melyeket érdemes megismernie a hittanoktatóknak, hogy a hittan foglalkozás és hittanóra alkalmával tisztában legyen a gyermek speciális hiányaival és szükségleteivel. Mindezek hatással vannak a gyermekek vallásos fejlődésére is.

KORAI ÉLETKOR (0-2 ÉV)

Ebben az életszakaszban ugyan a hittanoktató még nem találkozik a gyermekekkel, azonban ez az a kor, amely meghatározó lehet a gyermekek későbbi viselkedésében. Ez az életkori szakasz a családi környezettel való kapcsolaton alapuló szeretetkapcsolat, amelyben nevelkedik, és fejlődik a gyermek. Erre a szeretet- és bizalomkapcsolatra épül minden más is a későbbiekben. Ha egy családba hallássérült gyermek születik a kapcsolódás a családi környezettel egészen máshogy alakulhat. Ha halló családban van egy siket gyermek – természetesen kérdés, mikor derül ki a hallássérülés, és milyen mértékű hallásvesztésről van szó – akkor sok olyan helyzet adódhat, ami más családban nem megszokott. Orvoshoz, szakemberekhez való járkálás, segédeszköz beszerzése, majdan a beállításaira való járás, korai fejlesztés... A gyermek talán több személlyel találkozik, mint más ilyen korú társa. A hallássérülteknél a szemkontaktus az egyik legfontosabb a kapcsolatfelvétel során. Ez már csecsemőkoruktól kezdve megfigyelhető. Úgy tudnak nézni, hogy egyszerűen egy pillantás alatt mindent „levesznek” az emberről. Nagyon jó megfigyelőkké válnak már babakorukban.

Számukra nagyon fontos, hogy egy ismerős családtagot, a szülőket, testvért, valakit mindig láthassanak, ha épp nincsenek valakinek a karjaiban. Más ilyen korú társaiknál, ha az anyuka leteszi egy pillanatra és közben beszél hozzá, vagy énekelget elegendő biztonságot ad a babájának, hogy a közelben tartózkodik, de egy hallássérült gyermeknél a látótávolságon, és látókörön belül szükséges lenni, úgy hogy a baba a fejét is tudja mozgatni, hogy megfelelően kiláthasson, hiszen számára ez ad biztonságot. A látáson keresztül vesz fel sok olyan



információt, amit mi a hallásunk segítségével. Amikor valaki beszél hozzá, azt a baba az érintésből, az arcimimikából, vagy akár – ha például a szülő mellkasán fekszik – a testén keresztüli hangrezgéseiből érzékeli. Előfordulhat, hogy más baba megijed és elkezd sírni egy erős hanghatás miatt, ha például becsapódik az ablak. A hallássérült baba látja a reakciót, hogy elkezd valaki az ablak felé rohanni, vagy esetleg az előtte lévő huzatot megérzi.

A kötődés nagyon fontos a hallássérült gyermekeknél is, azonban a szeretet- és bizalomkapcsolat még inkább. A gyerekek nagyon is érzik, hogy miként állnak hozzájuk az emberek. Egy halló családban talán rémisztőnek tűnhet az a helyzet, hogy a kisbabájuk nem hall, mert fölmerül a kérdés, hogy hogyan fognak kommunikálni vele? De nem szabad, hogy a család félelemmel forduljon a gyermek felé. A szakemberek megfelelő tanácsokkal fogják majd ellátni, és a lehetőségekről tájékoztatást adnak majd. Segédeszköz-ellátás lesz az első lépés, majd a kommunikáció megfelelő módszerének a kialakítása először családon belül, majd a családon kívüli személyekkel. De a legfontosabb a szeretet.

Ha keresztyén családba születik a hallássérült baba, akkor jó eséllyel már korán „templombajáró” lesz. Megszokja a környezetet, és ennek a körülményeit, hogy mennyi időnként megy a család, mit csinál ott, mennyi ideig vannak ott, mire kell figyelni, ha azon a helyen vannak, esetleg az otthoni közös imádságoknak is részese, megfigyelője. Fontos, hogy lássa, és valóban részese lehessen a hallássérült gyermek is ezeknek a tevékenységeknek, amit a keresztyén családok végeznek, akkor is, ha a család a megfelelő módszert nem találta még meg. De a bibliai mesekönyv elővehető, melyen képek vannak. A kezek összekulcsolása megtanítható. A templomba járás fontossága átadható. Isten szeretete átadható a babáknak, a kisgyermekeknek is.

KISGYERMEKKOR (2-6 ÉV)

A kisgyermekkorban már a beszédelsajátítás szépen fejlődik és egyre több szót tanulnak meg, és egyre kreatívabban kezdik el használni a hangjukat. A külvilággal való kapcsolódási lehetőség tárháza nyílik meg előttük. Keresik a válaszokat, a körülöttük lévő világot igyekeznek megismerni, és ehhez a kérdéseikkel bombázzák a szülőket. Ilyenkor a szülőknek nagy türelemmel és megfontoltan érdemes válaszolni, hiszen a gyermek ezekből fog építkezni, amit ilyenkor válaszként kap meg egy-egy dolog kapcsán, akár Istennel kapcsolatban, vagy a hittel kapcsolatban is. A hallássérült gyermekek esetében az érdeklődés



szintén nagy, de nem a hangalapú kommunikáció lesz előtérben, legalábbis a legtöbb esetben. De szakemberek – szurdopedagógus és logopédus – segítik majd a szülőket abban, hogy hogyan segítsék elő a siket, vagy nagyothalló gyermeküket a megfelelő hangok képzésére és hangoztatására. Nem egyszerű feladat, mikor nem hallja vissza magát az ember. Más ilyen korú társaik szeretnek játszani a hangjukkal, a visszhanggal, vagy esetleg ha eltorzul a hangjuk, mondjuk a víz alól hallgatva. De a hallássérült gyerekeknél ez a játék elmarad, vagy éppen nem olyan élvezetes, mert vagy egyáltalán nem hallja magát, vagy teljesen mást hall, mint a környezete.

Ebben az életkorban az utánzás is nagyon meghatározóvá válik. Utánozni kezdik a hangokat, szavakat, kifejezéseket, mozgásokat és a viselkedéseket is. A környezetükben látott, megfigyelt mozdulatokat, attitűdöket igyekeznek lemásolni és adott szituációkban elővenni a tarsolyukból. A hallássérült gyermekeknél ez a mozzanat ugyanúgy megfigyelhető. Sőt, sokkal pontosabban tudják megfigyelni a környezetüket és az utánzásban is sokkal pontosabbak, mint halló társaik. A mimikájuk is erőteljesebb és meghatározóbb lesz. A jelnyelv elsajátítása is inkább erre az életkori szakaszra tehető, amennyiben a család ezzel a lehetőséggel él. Természetesen, ha hallássérültek a szülők is, akkor a gyermek már babakorától kezdve anyanyelvként sajátítja el a jelnyelvet, a mozdulatokat, amit néhány hónapos korától kezdve megpróbál maga is használni.

A babajelnyelvet már féléves kortól ajánlják a szakemberek hallóbabáknak is, hogy segítse a babákkal való kommunikációt, hiszen a kézmozdulatokat sokkal előbb tudja használni a gyermek, mint ahogy a hangját tudatosan és a környezete számára érthetően használhatná. Tehát kommunikációs szempontból jó, ha minél korábban elkezdjük a hallássérült gyermekkel a közös nyelv kialakítását, melyet a kisgyermekkorban továbbfejlesztünk, és a szókincset bővítjük a saját nyelvükön is.

Integrált óvodai nevelésben természetesen elengedhetetlen, hogy az óvónővel és a társaival is kialakuljon a kommunikáció. Fontos, hogy a nyitottság mindkét oldalon meglegyen, mind az óvoda, mind a család felől, hogy a hallássérült gyermek biztonságban érezhesse magát a halló óvodai csoportban. A megfelelően beállított hallókészülék segítséget jelenthet a meglévő hallás erősítésére, ugyanakkor figyelemmel is kell kísérenünk, hogy mely hangok azok, amiket esetleg nem tud értelmezni, vagy túlságosan megijeszti, esetleg elfárad tőle. Kell a fülének – az agyának – is a pihenés az óvodai hangok világából. Ugyanis az otthon sokkal csendesebb, és ott egyedül volt, vagy csak a család, és az ott megszokott hangok fordultak elő. Azonban egy óvodai csoportban, ahol van még tizenöt másik gyerek, akik folyamatosan hangokat



adnak ki, illetve a játékok is hangosak, amikkel játszanak, egyáltalán nem biztos, hogy minden gyermeknek kényelmes környezetet jelent. Figyelni kell a hallókészülék használatra, hogy az óvodai foglalkozásoknál valóban használatban legyenek, és a gyermeknek azt a szabadságot is meg kell adni, hogyha túl hangosak a többiek, ami már zavarja, akkor kivehesse a hallókészüléket.

Az óvodában már megjelenhet a hittanoktatás, és a hittanoktató talán itt találkozhat először hallássérült gyermekkel. Nagyon fontos, hogy a hittanoktató minden információhoz hozzájusson, amely szükséges a speciális tanításhoz. Nem biztos, hogy elsőre tudni fogja a hittanoktató vagy az intézményi lelkész, hogy a speciális szükségletű óvodásokra hogyan is kell felkészülni, vagy a hittanfoglalkozáson hogyan lehet bevonni őket. Érdeemes ilyenkor a szülőkkel és az óvodapedagógusokkal konzultálni és tanácsot kérni tőlük, hogy az adott gyermek milyen adottságokkal, képességekkel, készségekkel rendelkezik, és ez a hittanfoglalkozásnál mit jelent, mire kell figyelni. Ha keresztyén családban nevelkedik a hallássérült gyermek, akkor az segítséget jelenthet a hittanfoglalkozás alkalmával is, hiszen nem kell bizonyos különleges tevékenységeket elmagyarázni, mint például az imádságot, hanem ismerni fogja már ezt a tevékenységet. Viszont, ha nem keresztyén családban nevelkedik a gyermek, akkor több nehézsége is lehet ezzel kapcsolatban, de **kreativitással és szeretettel minden üzenet átadható**. Nem szabad elfeledni, hogy a vizualitás nagyon fontos a gyermekeknél, különösen is a hallássérült gyerekeknél, akiknél ez a kommunikáció útja, és valójában a kommunikáció kiegészítésére szolgál a jól megválasztott szemléltetés használata.

KISISKOLÁSKOR (7-12 ÉV)

Ebben az életkorban kezdődik meg a gyermekek iskolai oktatása-nevelése. Ez egy különleges helyzet a gyerekek számára. Itt már nem „kis” óvodások, hanem „nagy” iskolások. Sok feltétele van az iskola megkezdésének. Az egyik ilyen a beszéd. A hallássérült gyermekeknél a szakemberek, a fejlesztők arra törekednek, hogy a gyermek beszéde olyan szintet érjen el, amellyel a környezetével tud kommunikálni, illetve őt is megértik. Nagyon fontos a szájrólolvasás minél pontosabb elsajátítása. A logopédusok és szurdopedagógusok igyekeznek ezt a technikát minél jobban megtanítani a siket és nagyothalló gyerekeknek, hogy az iskolai környezetben minél jobban helyt tudjanak majd állni. Több olyan eset is előfordul, hogy a hallássérült gyermeket még az iskola megkezdése előtt megtanítják írni, hogy a



környezetével, a felnőttekkel tudjon majd önállóan kommunikálni. Ez valóban egy segédeszköz lehet a gyermek számára, hogy szükség esetén írásban is képes kommunikálni. Ha esetleg a gyermek jelnyelv-használó, akkor van arra is lehetőség, hogy jelnyelvi tolmács is közreműködjön az iskolai tanórákon és akadálymentesítse az ott elhangzottakat. Ilyenkor a hittanórákra is érdemes jelezni a jelnyelvi tolmács szükségességét. Hiszen ezeken a tanórákon rengeteg új kifejezéssel találkozhatnak azon gyerekek, akik nem keresztyén családban nevelkednek. A hallássérült gyerekek jelek tekintetében is sok olyan kifejezés lehet, amivel először az iskolában fog találkozni. A hittanoktatóknak ugyan nincs beleszólása abba, hogy a jelnyelvi tolmács ki legyen az ő tanóráján, de érdemes felmérnie, hogy az a jelnyelvi tolmács, aki tanórát akadálymentesíti, hívő-e? Hiszen ez is befolyásolja a tolmácsolást, egyrészt a jelek tekintetében, másrészt az evangélium üzenetének az átadásában is. A hittanoktató tekintszen kollégaként a jelnyelvi tolmácsra és bátran kérdezzen tőle. Természetesen az iskolai évek folyamán majd a hittanoktató, iskolalelkész már meg fogja ismerni a hallássérült tanulókat, képességeiket, szükségleteiket és a hittanórákat majd eszerint tudja alakítani, vagy a feladatokat majd rájuk szabni. A szókincsfejlesztés nagyon fontos az általános iskolai évek alatt, így a vallásos nevelés során is. Előfordulhat olyan eset, hogy a hallássérült diák esetleg nem ismer olyan szavakat, amelyek a kortársainak természetesek és naponta használják azokat. Ezért fontos, hogy a szavak értelmezését is elősegítsük, és együtt értelmezzük azokat a tanórákon, hogy a hallássérült gyermek azonos szintre kerülhessen szókincs és fogalmi rendszer tekintetében, mint halló társai.

A hitre nevelés életkori sajátosságai a hallássérült gyermekeknél is hasonlóan jelennek meg, mint a hittancsoportban lévő többi társainál. A zene, az éneklés a hittanórák, istentiszteletek részei. Nem kell azért elhagyni, mert van egy hallássérült gyermek a csoportban, de érdemes odafigyelni, hogy az éneklést kísérő tevékenységbe ő is részt tudjon venni. (A későbbiekben lesz erről bővebben szó.) Fontos, hogy a gyermek ne kerüljön a csoport szélére, hanem ő is minden tevékenységbe bevonódhasson. A pedagógusoknak, a szülőknek, hittanoktatóknak, lelkészeknek törekednie kell arra, hogy a hallássérült gyermeket és családját minél jobban segíteni tudja speciális helyzetükben, hogy az egyházi közösség tagjaivá tudjanak válni és az Isten szeretetét megérezhessék a gyülekezetben, vagy az iskolai hittanórán. A megfelelő akadálymentesítés – akár a megfelelő szemléltetés módszere is – a szeretet jele lehet, mellyel Istenhez kerülhet közelebb a gyermek és családja.



SERDÜLŐKOR (12-19 ÉV)

A serdülőkor sok fizikai és lelki változással jár együtt, amelyet minden fiatal máshogy él meg. Ki könnyebben, ki nehezebben, ki a közösségével megbeszélve, ki egymagában. Ilyenkor különösen is oda kell figyelni a fiatalokra, hiszen megkezdődik a szülőktől való elkülönülés, az iskolai, vagy az iskolán kívüli barátokkal való időtöltés. A serdülők keresik a helyüket a családban, az iskolában, a közösségeikben. Igyekeznek beilleszkedni valahova, de nem mindenkinek megy könnyen, és nem mindenki találja meg azt a közösséget, ahova szívesen csatlakozna, de van olyan is, aki inkább másnak mutatja magát, hogy egy csoporthoz tartozhasson. Nem egyszerű élménysorok, lelki vívódások ezek. A hallássérült fiatalok esete talán azért speciálisabb ebben az életszakaszban, mert a kommunikáció miatt, ami a kapcsolatfelvételen és fenntartásban szükséges, egyes csoportok, közösségek megközelíthetetlené válnak a számukra. Az osztályon belül sem könnyű valamelyik klikkhez csatlakozni hallássérültként, vagy követni az ott elhangzottakat, nem hogy egy olyan közösséghez, ahol nem ismer senkit. A családnak és a hittanoktatóknak elő kell segíteni azt, hogy a hallássérült fiatal a gyülekezet fiataljai között barátokat, közösséget találhasson magának. Egy keresztyén értékeket képviselő közösség befogadóbb, mely biztonságos és megfelelő környezetet adhat a siket, vagy nagyothalló fiatal számára. Természetesen a kommunikáció mai modern vívmányainak köszönhetően nem szükséges hangalapú kommunikációra gondolnunk. Láthatjuk, hogy a fiatalok sokszor egymás mellett ülve is a telefonon keresztül írnak egymásnak és írásban kommunikálnak egymással a fizikai távolságuktól függetlenül. Ez a helyzet viszont elősegíti a hallássérült fiatalok beilleszkedését és társaságban való kapcsolattartást is, mert nem számít a hangja, hiszen nem kell megszólalni sem. Továbbá azt sem szabad elfelejteni, hogy az identitáskeresés időszakában esetleg hallássérült társai közé vágyik és szeretne velük ismerkedni. Van erre is lehetőség. Van hallássérült ifjúsági szervezet, akik időről időre tartanak összejöveteleket, közös játékos alkalmakat, így van lehetőség a sorstársi közösséget is megismernie.



MIT KELL TUDNI ÁLTALÁNOSÁGBAN A HALLÁSSÉRÜLT GYERMEKEK TANÍTÁSÁRÓL?

Az életkori sajátosságait figyelembe véve azon kell lennie az oktatónak, hogy a hallássérült gyermekek igényeihez igazodva, élményszerűen adja át a lehető legtöbb tudásanyagot.

Minden gyermek sajátos készségeit, képességeit figyelembe véve szükséges kiválasztani a megfelelő tanítási módszert, és az ahhoz használatos eszközöket. Különösen is fontos, hogy a speciális szükségletű gyermekekre speciális szempontok szerint figyeljen oda a tanító, és az egyéni szükségleteiket is vegye észre, és aszerint építse fel a tanórákat, hogy számukra is akadálymentes és élvezhető legyen az órán való részvétel. **Mivel minden gyermek más és más mindenkét saját magához mérten kell segíteni mind a hittanóra üzenetének megértésében, elmélyítésében, mind a feladatok elvégzésében, vagy a játékokba való becsatlakozásban.** Az értékelésnél a csoportba tartozó gyerekeket egyenként figyelembe véve, olyan követelményeket kell állítani, amelyben az egyéni, speciális képességű, szükségletű gyermek a csoporttársaival azonos szinten és módon teljesíthet. Hasznos, ha a hittanoktató ismeri a gyermek egyéni fejlesztési tervét, mert az abban leírtakat veheti alapul a követelmények meghatározásában. A sikeres eredmények eléréséhez szükséges a **folyamatos együttműködés** a gyermekkel, a tanárával, gyógypedagógusával, és a szüleivel. A hittanoktató lehetőségei szerint igyekezzék mindent megtenni, hogy a speciális szükségletű gyermek fejlődni tudjon a hittanóra keretén belül is.

Bármilyen korban kerül siket vagy nagyothalló gyermek a hittanos csoportba, a hittanoktatónak mindig figyelnie kell arra, hogy a **folyamatos szemkontaktus** meglegyen a gyermekkel. Csak szembefordulva beszéljen a tanító az osztályhoz és a mimikával, gesztusokkal is segítse a mondandójának megértését. Ha például a táblára ír, más csoportokban teljesen természetes, hogy közben beszélhet a gyerekekhez, azonban ha hallássérült is van a teremben, ezt ne tegye, mert akkor az érintett gyermek elesik az információtól.

Figyeljen arra is a hittanoktató, hogy a megfelelő helyen kezelje az adott szituációt, azaz ne tekintsen úgy a speciális igényű tanulóra, mint ha csak ő lenne a csoportban, de ne is viselkedjék úgy, mint ha ott sem lenne. **Semmiféle diszkrimináció ne érje a diákot az állapota miatt sem negatív, sem pozitív értelemben.**



Ellenben igyekezzék a hittanoktató kiépíteni és megtartani egy olyan bizalomkapcsolatot, amelyben a gyermek biztonságban érezheti magát. Ezen bizalom kialakításának egyik első lépése lehet, ha a hittanoktató megtanul köszönni jelnyelven, és így kezdi el a tanórát.



1. kép - Áldás, békesség!

A biztonságérzetet nagyban elősegíti a kisebb gyermekeknél és a hallássérülteknél, ha a tanóra logikusan van felépítve és egy megszokott rendszerben történik. Például tudják azt, hogy mi miután következik, vagy hogy imádságnál fel kell állni, vagy a történet alatt a szőnyegre kell leülni...



HALLÁSSÉRÜLT GYERMEKEK A HITTANÓRÁN – GYAKORLATI ÚTMUTATÓ





1517-ben a Luther 95 tételével elindult reformáció következményeként sok nép a maga anyanyelvén olvashatta Isten Igéjét. Az addigi egységes egyházi latin nyelvet a nemzeti nyelvek foglalhették el. Ez azért is fontos, mert a nyelv a kommunikáció alapeszköze az emberek között, de Isten és az ember között is. Kálvin is elmondja, hogy a meg nem értett beszédnek nincs haszna. *„A latinok közt ne görögül, a franciák vagy angolok közt ne latinul mondassanak a nyilvános könyörgések, amint ez idáig szerteszét történt, hanem a nép nyelvén, amit az egész gyülekezet közönségesen megérthet. Mert a cél, az egész gyülekezet építése, amire nézve a meg nem értett beszédnek éppen semmi haszna sincs.”* (Kálvin Institutio III. 20.) Tehát minden embernek legyen lehetősége az anyanyelvén megismerni Isten üzenetét, hogy arra válaszolni is tudjon. Éppen ezért igyekezzék minden tanító a hallássérült gyermekekhez is a saját nyelvükön beszélni, hogy az evangéliumot ők is megérthessék.

Ennek érdekében érdemes odafigyelni néhány dologra.

MIT KELL ELŐRE MEGTUDNI A HALLÁSSÉRÜLT GYERMEKRŐL?

Egyre több esetben fordulhat elő, hogy egy hallássérült gyermek kerül a hittanos csoportba, s az is előfordul, hogy előtte semmilyen információval nem rendelkezik a hittanoktató, mert nem kapott tájékoztatást a tanítóktól vagy a szülőktől. Bár lehet, hogy az iskolai naplóban jelezve van, hogy valamilyen speciális igényű tanulóval van szó, de nem biztos, hogy ez a jelzés mindenki számára egyértelmű. Lehetséges, hogy egyébként szépen beszél a gyermek és a haja takarja a hallókészülékét, így elsöre nem is tűnik fel, hogy a hittanoktatónak szüksége lesz arra, hogy váratlan helyzeteket megoldjon, ha például lemerül a készülékben az elem, vagy véletlenül otthon maradt a hallókészülék.

Amikor a hittanoktató számára kiderül, hogy a csoportjában hallássérült gyermek van érdemes a tanítóval és a szülőkkal választ keresni az alábbi kérdésekre, hogy utána a gyermek számára a legmegfelelőbb módon tudjon órát tartani, és hogy a neki jó módszerrel tudja átadni az ismeretanyagot, illetve be tudja vonni a hittanos közösség minden feladatvégzésébe.

A megválaszolandó kérdések tehát a következők:

A gyermeknek van-e hallásmaradványa? Ha igen, akkor milyen mértékben támaszkodik a hallására? Mindkét fülével hall-e? – Ez például az ültetés rendjénél rendkívül fontos lehet.



Milyen hangokat hall? – Előfordulhat, hogy a beszédet hallja, megérti, de például a zene zavarja, vagy a videó hangját nem tudja értelmezni.

Milyen hangokat nem hall? – Filmnézésnél, éneklésnél zavaró lehet a számára, hogy bizonyos részletek kiesnek, valamint kerülendők az olyan játékok, amelyben a hangoknak van szerepe.

Milyen hang az, amit nem szeret, nem visel könnyen? – Lehet, hogy egy kutyaugatás, vagy az udvarról behallatszó fűnyíró zaja a többi gyereknek fel sem tűnik, de a hallássérült tanulónak kifejezetten rosszul esik.

Hallás útján van-e beszédértése?

Ha a háta mögött beszél valaki érti-e?

Ha a nevét kimondják felismeri-e?

Van-e más nehézség a hallássérülésen kívül? Esetleg elkülönül a többiektől, magányosnak, kirekesztettnek érzi magát, nehezen illeszkedik be, nehezen kommunikál a társakkal...?

Milyen a szókincese? – Lehet, hogy nem ismer olyan szavakat, amelyeket az osztálytársai használnak, vagy a tananyagban kerül elő olyan új szó, amelyet nem tud értelmezni, sőt ha hosszú szóról van szó, még a szájról olvasás is nehézségbe ütközik.

Mennyire támaszkodik a szájról olvasásra? Jól tud-e szájról olvasni? – Amennyiben így érti meg jobban a gyermek az elmondottakat, az egész órán úgy kell beszélni, hogy szemben legyen vele a hittanoktató.

Otthon ad-e visszajelzést az iskolai kommunikációról? Azaz elmondja-e a szüleinek, hogy mennyire érti a tanárait vagy az osztálytársait?

Mi az, ami segítséget jelent a számára? – A tanítói, szülei már kitapasztalhatták, hogy esetleg az írás vagy a képek segítenek neki a jobb megértésben, vagy esetleg az, ha megfelelő helyen ülhet, ahonnan láthatja a tanárt és az osztálytársakat is. ...

Ki az, aki mellett biztonságban érzi magát a gyermek? – Sok esetben a hittanos csoport nem egy osztályból jön létre, így előfordulhat, hogy egy teljesen ismeretlen közegbe kerül a hallássérült gyermek, ahol minden és mindenki idegen az első pillanatban. Ilyenkor talán még egy kézben fogható plüss vagy egy kedvenc tolltartó is elég lehet a biztonságos környezethez.



Nem szenved-e információhiányban? – Esetleg nem mer szólni, hogy nem értett meg valamit, s emiatt elesik akár fontos információktól is.

Mennyire tudja követni a tanórát? – Lehet, hogy figyeli a tanárt, de érti-e akkor is, amikor valami hirtelen megszakítja a tanár beszédét?

Használ-e készüléket? Ha igen, mit kell tudni róla? – Ha merül az elem, vagy nem jól illeszkedik a készülék, sípoló hangja van, amit a hallássérült diák nem biztos, hogy észrevesz, de a környezetét zavarhatja. Ilyenkor jelezni kell a gyermeknek. Előfordulhat, hogy kikapcsolva marad a készülék, vagy elfelejti aznap betenni a táskájába a készüléket. Erre is fel kell készülni, hogy olyankor kevesebb hangot fog meghallani, ezért még fontosabb ilyenkor a szemkontaktus.

A hallásjavító készülékeknél (hallókészülék, Cochleáris Implantátum) nagy előny, ha az iskolában van indukciós hurok. Érdemes ennek is utánaérdeklődni.

Ha ezekre a kérdésekre választ kap a hittanoktató, könnyebben tud a hallássérült gyermek igényeinek megfelelő órát tartani, és a kérdésekre kapott válaszok befolyásolhatják, hogy milyen szemléltetést, játékot, kézimunkát vagy éneket visz az órára.

HOGYAN KOMMUNIKÁLHAT A HITTANOKTATÓ A HALLÁSSÉRÜLT TANULÓVAL?

Amikor a kérdésekre választ kapott a hittanoktató már tudja, hogy sok dologra kell figyelnie ahhoz, hogy a hallássérült hittanosa is aktív résztvevője lehessen a tanórának.

Az egyik legfontosabb az, hogy mindig legyen szemkontaktus a gyermekkel. Enélkül a tanulóhoz nem jutnak el lényeges információk, és mivel általában félénkek, visszahúzódóak, nem szívesen jelentkeznek, és kérdeznek, egyre kevésbé tudják követni a tanórán történeteket. Tehát a tanító mindig úgy helyezkedjék el, hogy az adott gyermek jól láthassa az arcát és a kezét, hogy a mimikából és a gesztusokból is tudjon tájékozódni. A tanító jobb, ha kerüli a járkálást és a táblára írás közbeni beszédet.

A szemkontaktus megléte segít abban is a tanítónak, hogy a megfelelő helyre irányítsa a gyermek figyelmét például úgy, hogy a hangforrásra, a megszólalóra, a cselekményre néz és



tekintetével mutatja a tanulónak, hogy hová kell figyelnie. Ha a tanító egy másik gyermekre néz éppen, akkor érintéssel is jelezhet a hallássérült gyermeknek.

Fontos kérdés a hangerő megválasztása is. Ez talán a kérdésekre kapott válaszokból már kiderülhetett, hogy mely hangerőt hallja a gyermek, esetleg melyik az, ami rosszul esik neki. A tanító igyekezzék helyesen artikulálva, nem kiabálva, normál tempóban beszélni!

A HITTANÓRA KÜLSŐ FELTÉTELEI

A hittanóra külső feltételeiről is érdemes néhány szót ejteni, mert ha azok nem adóttak, akkor hiába a jól megválasztott módszer és az alapos felkészülés, mégis rosszul fogja érezni magát a gyermek a csoportban.

Mire kell figyelni? A hittanórák általában más termekben vannak, mint amelyekben a többi órán szoktak lenni az osztályok. Lehet, hogy egy egészen kicsi szoba, ahol sötét van, vagy az alagsorban van, ahol az utcából csak az arra elmenők lába látható, esetleg egy ebédlő melletti zajos helyiség...

A hittanoktató erről lehetőleg előre tájékozódjék, hogy megfelelő, biztonságos környezetet tudjon biztosítani. Ehhez nagyon fontos a **jó fényviszony** megléte. Lényeges, hogy a gyermek jól láthassa a hittanoktatót, hogy **az arca ne legyen árnyékban**. Ha kevés a természetes fény, fel kell kapcsolni a lámpákat, ügyelve arra, hogy a tanító ne álljon a fényforrás előtt, mert akkor a gyermek csak árnyékot fog látni. Még a videók bemutatása közben is kerülje a hittanoktató a teljes elsötétítést!

A terem adottságai és a fényviszonyok mellett lényeges az is, hogy hová ültetjük a speciális igényű gyermekeket. **A szájról-olvasás miatt nemcsak a tanítót kell jól látnia a gyermeknek, hanem a társait is**, akik hozzászólnak az anyaghoz. Ehhez a lehető legjobb, ha **félkörben tudja leültetni** a tanító a tanulókat, azonban erre nincs mindig hely. De talán arra igen, hogy oldalra tegyünk egy széket, vagy elfordítsunk egy padot, hogy láthasson mindenkit a gyermek. Ha például a szőnyegre ülnek a gyerekek az óvodában vagy az elsősöknél a tanítónak arra is figyelnie kell, hogy ha ő sokkal magasabban van, ezért a szájképe nem lesz olvasható a gyermek számára, tehát neki is alacsonyra kell ülnie.



A szájról-olvasást az is nagymértékben befolyásolja, hogy milyen ruha vagy sál van a hittanoktatón. Sokkal jobb, ha egyszínű vagy nagyobb mintás ruhát visel a tanító, mert a pepita, apró mintás, vékony csíkos felsők vibrálásukkal a szemet gyorsan elfárasztják, és szinte lehetetlenné teszik az értést. A sál pedig takarhatja az állat vagy az arc egy részét, ami szintén nehezíti a hallássérült gyermek információhoz való jutását.

A HITTANÓRA EGYES RÉSZEI

Egy-egy hittanórának sok része van, amely mind egy kicsit másféle odafigyelést, előkészületet igényel. Vegyük ezeket sorra!

TÖRTÉNETMONDÁS

A hittanóra legjelentősebb része az új ismeret átadása, a tanítás, vagyis a történetmondás. Hogy ez sikeres lehessen, néhány szempontot figyelembe kell vennie a hittanoktatónak.

Már a felkészülés során végig kell gondolni, hogy milyen új szavak, helyszínek, emberek, fogalmak jelennek majd meg a tanításban, és ezekhez érdemes **képeket** keresni, hogy minden gyermeknek, de főleg a hallássérültnek segítséget jelenthessenek. Ma már a **vizuális tartalmak** használata is elterjedt, de ennek használatánál vegye figyelembe a hittanoktató a gyermek igényeit. A videó hangja nem biztos, hogy jó a hallássérült gyermeknek, ezért érdemes rövid részeket vetíteni, vagy rövid szakaszok után megállítani a filmet és **szóban elismételni** az elhangzottakat. Ez segíti a tanulót a jobb megértésben, mert **szájról-olvasva** biztosabb lehet a jelentésben, sőt akár vissza is kérdezhet. Segítség lehet a nagyobb gyermekeknél a videón lévő **felirat** is. Bár nagyon fárasztó, ha a kép cselekményeit is és a szöveget is egyszerre kell értelmeznie a tanulónak. De a képek után akár írásban is többször megismételt új kifejezés segíthet az anyag rögzítésében.



Az új szavak, nevek, fogalmak bevezetésekor jó, ha gyakorolják a kifejezést, hogy jobban rögzülhessen a szájkép. Esetleg példamondatokkal is erősíthetik a megértést. Ez segítség lehet a halló gyermekeknek is. Természetesen ügyelni kell arra, hogy **ne legyen egyszerre túl sok információ**, mert akkor nem tud elmélyülni az ismeret. Éppen ezért az elmélyüléshez „szünetekre”, pihentető jellegű feldolgozásra is szükség van. A történetek vagy új fogalmak feldolgozására szánt időt változó intenzitású tevékenységekkel szükséges megtervezni.

A történetmondás közben a **szemkontaktus** mindenképpen maradjon és lehetőleg **gesztusok** és **mimika** is segítse a jobb megértést.

De mire kell figyelni még a történet elmondásakor? Arra mindenképp, hogy **egyszerű, rövid mondatokban** beszéljen a hittanoktató és ne bonyolult, összetett mondatokat alkalmazva. **A kifejezések ne elvont, idegenszavak, hanem egyértelműek és érthetőek legyenek!** Előfordulhat, hogy több szónak is hasonló a szájképe, ezért **érdemes meggyőződni róla, hogy a hallássérült tanuló jól olvasta le a szavakat**, mert különben teljesen mást érthet, mint amit az oktató mondani akart. Ő nem biztos, hogy jelzi, ha valamit félreértett. Általában kevésbé kezdeményezők a hallássérült gyermekek, és nem jelentkeznek, ezért sűrűbben kell kérdezni őket, hogy minden világos-e a számukra?

Egyébként is hasznos a **flyamatos visszacsatolás** – nemcsak a hallássérült gyerekeknél – mert így lehet fenntartani a figyelmet és motiválni a diákokat. Ha valaki megszólal, a pedagógus nem hagyhatja azt figyelmen kívül.

VISSZAKÉRDEZÉS, ISMÉTLÉS

A történet elmondása után vagy a következő óra elején általában az elhangzottakat visszakérdezi a tanár. Ez mindenkinek nagy segítség az anyag elmélyítésében. Viszont ilyenkor a hallássérült tanulóra úgy kell tekintettel lenni, hogy bárki is válaszolt a hittanoktató kérdésére ő azt **helyes artikulációval az adott tanuló felé fordulva** elismétli, ha nem volt látható a válaszoló, vagy nem értette meg a csoporttársát.

Őt is lehet kérdezni, és a számára megfelelő módon fog választ adni, saját hanggal, írásban vagy egy-egy tankönyvi képre, szemléltető eszközre mutatva.



FELADATMEGOLDÁS

A történetek és új fogalmak elmélyítésében nagy segítség lehet a témához kapcsolódó feladatok megoldása. Amennyiben a tankönyvben vagy munkafüzetben lévő feladat mindenkinek szól, **érdeemes a tanítónak a tekintetével, mimikájával, fejtartásával is ráerősíteni** arra, hogy a hallássérült gyermeknek is csinálnia kell a feladatot. Az írásos feladatoknál jó, ha figyelembe veszi a hittanoktató, hogy amíg a gyermekek az írásra koncentrálnak, ne hangozzék el semmilyen fontos információ, vagy ha mégis, akkor a feladat befejezése után mindenképpen ismétlje azt meg a tanító. Ha esetleg a hittanoktató úgy látja, hogy valakinek vagy egész csoportnak szüksége van valamilyen segítő kérdésre a feladat megoldásához, akkor **óvatosan érintse meg a hallássérült gyermek vállát**, ügyelve arra, hogy ne ijessze meg, **vagy pedig a tanuló látóterébe lépve intessen neki, hogy figyeljen rá. A tanító mindig győződjék meg róla, hogy megértette-e mindenki a feladatot!** Főként a kisebbeknél szükséges, hogy **megbeszéljék a teendőket**, mert az írásban megfogalmazott feladatok néha bonyolultak lehetnek. A hallássérülteknek még nehezebb értelmezni az összetett mondatokat. Hasznos lehet, ha tanulópárokban vagy kisebb csoportokban oldják meg a feladatokat, ezzel nem csak a hallássérült gyermeknek lesz könnyebb a feladat értelmezése, de a halló gyerekek is megtanulják, hogy miként lehet együttműködni és segíteni társuknak.

ÉNEK

Sokaknak talán meglepő, hogy erről is beszélni kell, de mivel a hittanoktatás része az énektanítás és éneklés is, nem lehet figyelmen kívül hagyni. A hallássérült személyek között van, aki teljesen elzárkózik mindenféle zenétől és énekléstől, de van, aki kifejezetten szereti. Mert ugyan a fülével nem érzékeli a hangokat, de a **rezgések hozzá is eljutnak**, amelyek jó érzést válthatnak ki. **Az éneklés pedig egy közösségi tevékenység, amelyben szívesen vesznek részt.**

Érdeemes beszélni a hittanossal vagy a szüleivel erről a kérdéstről.



Nem biztos, hogy a csoporttal fog énekelni a tanuló, de akkor is **élményszerűvé lehet tenni a számára** ezt a tevékenységet is. Például a **mozdulatokkal kísért énekbe ő is be tud kapcsolódni**. Sőt, kedves dolog lehet, ha a csoport **jelelve tanul meg énekeket**. A hallássérült személyeknek általában jó az ütemérzékük. Ezt lehet használni úgy, ha a hittanoktató azt kéri, hogy **tapsoljon**, vagy valamilyen **ütőhangszert** ad a gyermeknek, hogy azzal kísérje az éneket.

Az **énekszövegeket** egyébként is jó, ha a gyermekekkel **együtt értelmezi** a hittanoktató, mert kiderülhet, hogy számos olyan szó fordul elő az énekekben, amelynek a jelentését nem ismerik a gyermekek. A hallássérült tanulónál azért is fontos a szöveg előzetes ismertetése, mert **éneklés közben más a szájkép**, ezért esetleg értelmezhetetlen lesz számára az, amit a többiek élvezettel énekelnek.

Amennyiben a csoport szereti a zenét, és örömmel hallgatja meg hangszeres kísérettel az adott éneket, akkor sem kell a hallássérült fiatalnak kimaradnia ebből az élményből. Mivel a zene rezgésekből áll, ezeket az apró mozgásokat kell megismertetni a gyermekkel pl. egy hangszóró vagy egy felfújtt léggömb segítségével, amelyre ha ráteszi a kezét, érzékelheti a hangokat.

IMÁDSÁG

A hittanoktató a többi gyermeknek azt tanítja, hogy összetett kézzel, lehajtott fejjel, becsukott szemmel kell imádkozni. A hallássérült gyermeknek ez nem jó, mert pontosan az imádságból marad ki, ha lehajtja a fejét és becsukja szemét, különösen, ha szájról-olvasva jut információhoz. Így kapjon engedélyt az érintett tanuló arra, hogy ő **figyelhesse az imádságot szájról-olvasás útján**. A csoporttársaknak, akár elmagyarázva a helyzetet. Amennyiben jelnyelv használó a gyermek engedje, sőt biztassa a hittanoktató, hogy a megtanult kötött imádságokat jelelve „mondhassa el”.

(Megjegyzés: ne imádkozzunk olyanért, amit nem kért!)



ARANYMONDÁS TANÍTÁSA

Az igevers tanítás nem csupán időtöltés, hanem befektetés a jövőbe. A gyermek „aranymondás kincsestárának” bővítése fontos, hiszen ebből a gyűjteményből, majd bármikor kiveheti azt, amire szüksége van. Ezen Igék megtanulásának célja, hogy a Bibliát még jobban és minél szélesebb körben ismerje meg a tanuló. S ebből nem maradhat ki a hallássérült gyermek sem. Számára is fontos, hogy pontosan megértse az aranymondás szavait, összefüggéseit és üzenetét, éppen **ezért a hittanoktató beszélje meg a gyerekekkel az igevers gyakorlása előtt a benne lévő szavakat és kifejezéseket**, valamint az igehelyet.

A gyakorlásra és az aranymondás rögzítésére sokféle módszer van. Fölírhatja a szavakat a hittanoktató nagy lapokra, vagy valamilyen eszközre, de akár megfelelő mozdulatsorral is segítheti az aranymondás elsajátítását. Ez nagy segítség lehet a hallássérült gyermeknek is. Amennyiben a tanuló jelnyelv-használó, akár meg lehet kérdezni tőle az aranymondáshoz tartozó szavak jelét és az egész csoport úgy tanulhatja meg az adott bibliai szakaszt.

JÁTÉK

Játék közben időnként többet lehet megtanítani a gyermekeknek, mint a frontális tanítás közben. Ezért érdemes a tananyaghoz kapcsolódó játékot is vinni a hittanórákra. Azonban, ha speciális szükségletű tanuló van a csoportban, úgy kell játékot választani, hogy **akadályok nélkül tudjon ő is részt venni** ebben a tevékenységben. Törekednie kell a hittanoktátónak arra, hogy **lehetőleg ne hangalapú legyen a játék**. De ha mégis hangalapú illene a bibliai történethez, akkor **a hang szemléltethető legyen**. Például, ha Jeruzsálem-Jerikót játszanak, akkor legyen egy megbeszélte jel, akár egy kézfelemelés vagy egy fordulás a játékvezető részéről, amely ugyanolyan esélyt ad a hallássérült diáknak is, mint halló társainak.

KÉZMŰVESKEDÉS

Hasonlóan a feladatvégzés közben elhangzó információkhoz, figyeljünk arra, hogy a hallássérült gyermek **tekintete** mindig legyen ott, amikor a feladat és a hozzá tartozó információk elhangoznak.



Érdeemes **lépésenként** előre elmondani, vagy megmutatni, hogy mit kell csinálni. Sőt, a kész művet is **előre megmutatni**, hogy könnyebb legyen megvalósítani a lépéseket.

Legyünk kreatívak! Ismerjük meg a gyermeket és szeretettel figyeljünk arra, hogy mindenbe be tudjon kapcsolódni!

SZÁMONKÉRÉS, ÉRTÉKELÉS

A hittanóráknak is része a tanulók számonkérése és értékelése, mint más tantárgyaknál is. A számonkérés lehet írásbeli és szóbeli is. Írásban történő számonkérésnél a hittanoktatónak **meg kell győződnie róla, hogy a hallássérült tanuló is megértett-e minden feladatot**. Egyébként is érdemes a dolgozatírás előtt a feladattípusokat végignézni a gyerekekkel, különösen az alsós csoportokban, ahol a szövegértés még nem olyan biztos. Az írásos feladatoknál figyelembe kell vennie a hittanoktatónak, hogy **a hallássérült gyermek fogalmazása nem biztos, hogy mindenben egyezik a magyar nyelv szabályaival**. (Pl. a ragokat nem biztos, hogy helyesen használja, vagy nem a megfelelő szórendet alkalmazza...)

Szóbeli számonkérésnél figyelembe kell vennie a tanítónak azt, hogy a gyermek mennyire használja a saját hangját, és mennyire szégyenlős. Ha könnyen és szívesen szólal meg a többiek előtt, akkor bátran fel lehet őt is szólítani. Azonban lehetséges, hogy a hittanoktatóval kialakult egy olyan kapcsolat, amelyben hajlandó a gyermek megszólalni és válaszolni a kérdésekre, illetve felmondani egy megtanult énekszöveget, vagy aranymondást, de a többiek előtt zavarban van. Ilyenkor biztosítani kell neki a lehetőséget, hogy a csoporttársak nélkül felelhessen. Természetesen ne csak az érintett gyermeknek lehessen ilyen lehetősége, hogy ne kelljen a többiek előtt elmondania a tanultakat. **Ne váljon kiváltságossá a hallássérült gyermek az osztálytársak szemében!**

Az integrált oktatásban résztvevő gyermeket az egyéni fejlesztési tervében meghatározottak szerint lehet értékelni a hit- és erkölcsstan tantárgyból osztályzással, vagy írásban. Fontos az értékelésnél szem előtt tartani a gyermek speciális lehetőségei mennyire adtak a hittanórán, és azok valóban segítséget jelentenek-e számára. Ha valamelyik feladat megoldása nehézségbe ütközik, gondoljon arra is a hittanoktató, hogy miként **változtathatná olyanra, melyet az érintett tanuló az egyéni képességeihez mérten tudná megoldani. Ne a gyermek feladat**



megoldási arányai szerint értékeljen a pedagógus, hanem a gyermek önmagához képest nyújtott teljesítménye szerint. Egyedi esetekben nem is a feladatok elvégzésében keresendő az értékelés, hanem az órán való részvétel, a lényével való bekapcsolódásban, magatartásában. A fejlődés osztályzatokkal nem jellemezhető, azt sokkal inkább a szöveges írásbeli, vagy szóbeli verzió teszi lehetővé. Érdemjegyeket nemcsak az egyéni tevékenységekre nézve adhat a pedagógus, hanem a csoportosan végzett munkákra is. Ez újabb lehetőséget ad arra, hogy öröm legyen a hittan órán való részvétel a gyerekek számára, és hogy esetleg órán kívül is foglalkozzanak egy-egy témával (pl.: projektmunka keretében). A hallássérült gyermek így nem marad el társaitól. De ügyelnie kell a tanárnak arra, hogy a csoportok valóban olyanok legyenek, ahol minden gyermek a saját képességei szerint tud érvényesülni, így a speciális képességekkel rendelkező tanulók is.

Az önértékelés fontos a feladataink elvégzését követően. Fontos, hogy a tanulókat is mihamarabb megtanítsuk a helyes önértékelésre az elvégzett tevékenységeik során. Ezt azzal tudjuk elősegíteni, hogy az elvégzett feladatok megoldása után közvetlenül értékeljük az elmondottakat vagy elvégzetteket. Így a gyerek is megtanulja az értékelésnél használatos szókincset. A hallássérült gyermekeknél a szókincs sokszor rejtett a pedagógus számára, hogy vajon mennyire van tisztában az adott fogalmakkal. Ezért is kell segítenünk az értékelés, önértékelés helyes kifejezéseinek megtanítására, használatára.

TOLMÁCS VAGY PEDAGÓGUS ASSZISZTENS JELENLÉTE

A hittanoktató még egy szokatlan dologgal szembesülhet, ha jelnyelv-használó hallássérült gyermek kerül a csoportjába. Mégpedig azzal, hogy egy segítő személy – tolmács vagy pedagógiai asszisztens – is jelen van a hittanórán. Ez nagy segítség lehet a számára, ha munkatársként együttműködve tudják segíteni a gyermeket. A hittanoktató felszabadul az állandó szemkontaktus alól, és nem fog gondot jelenteni, ha a táblára írás közben mond valamit.

Ha segítő van, másképpen kell figyelmet fordítani az ültetésre és a figyelemirányítást is ő fogja végezni. Viszont a fényviszonyok továbbra is tervezést igényelnek, hogy a tolmács mindig látható maradjon, és ne kerüljön semmi és senki a tolmács, vagy a pedagógiai asszisztens és a hallássérült tanuló közé, ami az információ átadást gátolná.



A tolmácsolás a tanórákon általában hangzó nyelvről történik jelnyelvre, de szükség lehet a jelnyelvről hangzó nyelvre való fordításra is. Így, ha egy kérdést tesz fel a hittanoktató, és a hallássérült gyermek jelentkezik, neki is meg kell adni a lehetőséget, hogy válaszoljon. Viszont senki ne lepődjék meg rajta, ha nem a saját hangján, hanem a tolmács által fog válaszolni.

Figyeljünk rá, hogy a speciális odafigyelés a hittanórán való aktív részvételt és Isten üzenetének átadását segítse, és ne váljon diszkriminációvá a csoportban bárkivel szemben!



A REFORMÁTUS HITTANÓRA
ESZKÖZEINEK HASZNÁLATA A
HALLÁSSÉRÜLT GYEREKEK
KÖZÖTT, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL
A REFORMÁTUS PEDAGÓGIAI
INTÉZET ÁLTAL KIADOTT
HITTANKÖNYVEKRE,
MUNKAFÜZETEKRE ÉS
ESZKÖZTÁRAIRA





„A kisgyermekhez úgy vigyük közel az igét, hogy számára érthető, megtartható, ugyanakkor élvezetes is legyen.

Nélkülözhetetlen, hogy „tejnek itala” legyen az ige. (...) A tejnek itala: Krisztus, mégpedig a megfeszített. De: ez a gyermeknek adandó tejnek itala is úgy „készül”, ahogy az anyatej: Az édesanya köménymagos levest eszik, paprikás csirkét vagy főzeléket, s csodálatos módon a gyermek számára – mégis tej lesz belőle.

A szülőnek, nevelőnek, biztonyságtevőnek komolyan és gondosan kell táplálkoznia (mint egy szoptatós anyának) az ige kemény, legkeményebb eledeléből, kitartó szeretettel: aztán tejnek itala lesz belőle. Csak úgy, „magától”. Szoptatás történik – kegyelemből, az Úrban! De csak az Úrban történik ez így.”

1949-ben írta le ezt a hasonlatot Gyökössy Endre a Gyermekünkkel az Úrban című kéziratában, amelyet szülőknek, nagyszülőknek missziói munkásoknak szánt, hogy segítse őket az evangélium átadásában. A gyermeknek valóban tejre van szüksége, érthető, megemészthető lelki táplálékra, amit a hittanórákon igyekeznek a hittanoktató átadni a számukra. Ezt a „tejet” azonban megfelelő „edénybe” kell tenni, hogy valóban éltető erőt adjon, és ne folyjék szét. Azaz használni kell a már meglévő eszközöket, könyveket, munkafüzeteket és így táplálni a gyerekeket vele.

Az előző fejezetekben már megismerkedhetett a pedagógus a hallássérült gyermekkel, illetve azzal is, hogy a hittanórán mire szükséges különös figyelemmel lennie. A most következő fejezetben a hittanórán előkerülő taneszközökről, segédletek használatáról lesz szó. Mit és hogyan érdemes használni integrált csoportoknál? Mire kell felkészülni, esetleg, hogyan lehet átalakítani, hogy alkalmazható legyen? Hogyan lesz megfelelő a csoportban lévő minden gyermek számára a tankönyv, a munkafüzeti feladat, vagy egy játék?

REFORMÁTUS HITTANÓRA TANESZKÖZEI

A hittanóra iskolai felszerelése a tankönyv és a munkafüzet. Ezen felül füzetet vagy írólapokat, esetleg dossziét is kér a hittanoktató annak megfelelően, hogy milyen pluszt visz be az óráira. Előre érdemes ezt a pedagógusnak átgondolnia, hogy mi az, amit cipeltet állandó felszerelésként a tanulókkal a tanórákra. Ezen eszközök mind azt szolgálják, hogy a tananyag megértésében, elmélyítésében segítséget nyújtsanak mind a pedagógusnak a tanítás során, mind a gyerekeknek a figyelésben, megértésben, motiváltságban.



A speciálisan hallássérült gyermekek számára készült tankönyvek, feladatgyűjtemények célja a speciális szükségletek figyelembevételével a fejlesztés funkcióját látják el. Kiemelendő funkciója, hogy a különböző fogalmak értelmezésében, megjegyzésében nyújt segítséget.

A hallássérült gyermekek számára a vizualitás nagyon fontos, a hangalapú információszerzés helyett a képi információk irányába billen a mérleg, így a tanítónak is erre kell rákészülnie a tanításainál, hogy legyen megfelelő mennyiségben képi segédlet is.

Az általános feladatgyűjtemények, munkafüzetek akkor tudnak jól működni, akkor alkalmazhatóak megfelelően, és a gyermekek akkor lelik örömeiket benne, ha a szintjüknek, képességeiknek megfelelő, ugyanakkor változó intenzitású, néha kihívást is tartalmazó egységek is szerepelnek benne. Hiszen a fejlődésüket is ez segíti elő. Fontos, hogy ne csak a külső motivációt segítse elő a hittanoktató, hanem a belső motivációt is. Törekedjen arra, hogy a feladatvégzések során minden gyermeknek lehessen sikerélménye a megoldott feladatok kapcsán.

A szemléltetés és a munkáltatás vagy a tapasztalás elősegítésére rengeteg „tejtartó edénye” lehet a hittanoktatónak. Tekintsük meg, hogy a református hittanoktatónak milyen segédeszközei lehetnek!

TANKÖNYV

A református hittankönyvcsalád évfolyamonként egy-egy témát dolgoz fel. A hittanoktató az órai célkitűzéseit és az óra felépítését is jó, ha áthatja az adott téma, mely az egész évet végigkíséri. A gyerekeknek is segít hittanóráról hittanóra az adott évi témát jobban megértenie, ha egy láncként fűzi fel a tanító a bibliai történetek anyagait a tanításával, a gyermekeknek átadott ismeretekkel. A gyerekeknek is segítség, ha logikai építkezésben vesznek részt és nemcsak egymás melletti bibliai történeteket hallanak. A hallássérült gyermekek számára még fontosabb a logikai szál, az építkezés. De ehhez egy jó kiindulópontot a pedagógusnak találnia.

A tankönyv sok képet tartalmaz, amely segítséget jelent a történetmondásnál, vagy az ismétlések alkalmával is. A hallássérült tanulóknak nagy segítség, amikor az adott történet, szituáció van megjelenítve az illusztrációkon. Az előzőekben már említett szókincs bővítésben



is előrevivő lehet a képek használata. Későbbi évfolyamoknál természetesen a képhez már nemcsak a szájkép, de a szóképek is csatolható. A református tankönyv fogalom- és szóhasználatának is célja a szókincs bővítés, de a tanítónak is nagy felelőssége az, hogy megbizonyosodjék arról, hogy minden tanuló minden szót megértett-e. Érdemes a hittanoktatóknak is rákészülnie, nemcsak az adott bibliai történetet érintő speciális kifejezésekre, de akár a hétköznapiak tűnő, de mégsem minden családban előforduló kifejezésekre ismertetésére is. (Például: hit, remény, megretten, fejedelem, zsúfolt...) Ha a pedagógus és a gyermekek között már kialakult a bizalmi kapcsolat, akkor a tanulók is bátrabban rákérdeznek majd az ismeretlen fogalmakra, de amíg nincs meg ez, vagy a bátorság nem minden tanulónál van jelen, akkor a tekintetekből kell kiolvasni, hogy mely kifejezés szorulhat magyarázatra. Ez nagyon fontos az építkezés során, hogy az ismeretlen kifejezések azonnal tisztázva legyenek, mert később, amikor újra előkerül egy-egy szó, akkor már egyáltalán nem is merül fel, hogy az ismeretlen is lehet, viszont érthetlenné válik, sajnos nemcsak az adott szó, de akár a mondat, vagy ha kulcsfogalomról van szó, akkor az egész történet is.

A tankönyvben szótár rész nincs. Egy-egy történetnél a „Tudod-e?” részek adnak választ egy-egy kifejezésre, de nem mindig olyanra, ami előkerült az adott történetben. A hittanfűzetben akár érdemes elkülöníteni egy szótár részt is, ahova minden órán a felmerült különleges, vagy új kifejezéseket le lehetne írni. Integrált csoportnál nemcsak a hallássérült gyermekkel kell egy szótározási rendszert kialakítani, hanem az egész osztállyal. Ez bármely korosztályban használható, és fontos. Felsőbb évfolyamokon akár kiadható házi feladatként is, hogy nézzenek utána a fogalmaknak, amelyek majd a következő órán előkerülnek. Az egyéni kutatómunka is segít a rögzítésben.

A történetleírások a színessé tétel érdekében hangutánzó, hangjelölő kifejezéseket is rejtenek, melyek magyarázatra szorulhatnak a csoportban, de a hallássérült gyermek számára még inkább, hiszen nekik a hangok teljesen mást jelentenek, mint a halló társaiknak. Ilyenkor érdemes akár képpel, vagy eljátszható, megjeleníthető mozdulatsorral készülni a hangok szemléltetéséhez. Lesznek olyan hangfestő kifejezések, amelyek egy-egy történés kapcsán könnyen érthetővé válnak a számukra, mint például: csörren a pénzérme – könnyen megmutatható, hogy milyen, amikor leesik a pénz, összeér másik pénzérmével, milyen az, amikor a padon van a keze és a padra esik pénz – ekkor a kezén keresztül is érezheti a rezgését.



3. osztálytól fölfelé már egyre több történet leírása szerepel, felsőben már hosszabb és bonyolultabb megfogalmazásokban. A mai társadalomban, ahol egyre kevesebbet olvasnak az emberek, és a fiatalok még kevésbé, a szövegértés is egyre több nehézséget jelent.

Az alsós korosztálynál évfolyamról évfolyamra egyre hosszabbodnak a mondatok, majd a szövegek. De ha van hallássérült gyermek is az osztályban, akkor törekednünk kell a rövid és logikus mondatszerkesztésre. Számukra nemcsak egy-egy ismeretlen szó, de a bonyolult mondatszerkesztés, vagy a sok ragozás is megnehezíti a szövegértelmezést. A jelnyelv nem tartalmaz ragozást, ezért ha a hallássérült tanuló siket családban nevelkedik, ahol a jelnyelv az otthoni kommunikáció alapja, ott nehézségek jelentkezhetnek a ragozás megfelelő értelmezésével, és írásbeli használatával. Erre legyen tekintettel a tanító, amikor szóban felel a gyermek, vagy akár egy-egy írásos feladatnál is, és egyeztesse a szurdopedagógussal, hogy milyen megoldási, figyelmeztetési technikákat alkalmazzon a hittanórán, amikor ilyet észlel.

MUNKAFÜZET

A munkafüzet a tankönyvben olvasott történetre, aranymondásra épít. A közösen megoldott feladatoknál fontos a tanítónak figyelnie arra, hogy valóban minden gyermek számára érthető volt-e, hogy mit kell csinálni a feladatban. A református hittan munkafüzet feladatutasításai a hallássérült gyermek számára alkalmanként bonyolultak, vagy logikailag nem megfelelő sorrendűek, így a hittanoktatónak érdemes azt is átgondolnia, hogy milyen sorrendben adja ki megoldásra a feladatokat. Érdemes mindig leellenőrizni a feladatokat, hiszen abból is kiderülhet, hogy tényleg érthető volt-e mindenki számára a feladat, vagy éppen az órán elhangzott történet, vagy annak különleges kifejezései.

Mint minden feladatnál, amit a hittanórára bevisz a tanító érdemes előtte lepróbálnia egyrészt a megoldhatóság kipróbálására, az idő lemérésére, és természetesen a megoldások végett.

Készüljön fel arra is a hittanoktató, hogy a feladatutasítás a hallássérült gyermek számára is érthető, követhető, egyértelmű legyen, vagy ha nem az, akkor hogyan tudja azzá tenni. Fontos a rövid, lényegre törő mondatok használata!



ONLINE SEGÉDLETEK – DIAVETÍTÉS (PPT)

A Református Pedagógiai Intézet honlapján található digitális segédletek is a hittanórákhoz. Minden tanórához van diavetítéses segédlet, melyben a tankönyvben használt képek is megjelennek, vagy az ottani feladatok is kikerülhetnek a táblára, illetve néhány izgalmas plusz feladat, kérdés is, melyeket a hittanoktató a saját csoportjára tud formálni. A szemléltetésnél jó segítség lehet, ha van lehetőség vetítésre is egy-egy hittanórán. A nagyobb méretben megmutatható képek élvezhetőbbé tehetik a gyerekek számára az órát, mint amikor kicsi képeket mutat a tanító, és azok tartalma már nem igazán vehető ki bizonyos távolságból.

A honlapon található vetítések sokszor tartalmazznak énekjavaslatot, vagy egy-egy énekkel, dallal összefüggő feladatot. Erre különösen is készüljön fel a hittanoktató, ha hallássérült tanulója is van a csoportban, hogy a hallásmaradványra milyen mértékben tud támaszkodni a tanulója, amikor esetleg hangalapú feladatot visz be az órára. Ha netán az ének szövegével van feladat, akkor nyugodtan vihető a feladat a csoportba, csak legyen olvasható a énekszöveg a hallássérült tanuló számára mindenképpen, vagy ha olyan a videó, hogy feliratot tartalmaz, akkor az még jobb, mert követhető számára is, hogy hol tart, és hogy kb. milyen intenzitású lehet az ének. De nem mindig található ennek megfelelő videó, így a magyar nyelvű énekszöveget vigye el a tanító és adja oda az érintett tanulónak, esetleg versszakonként jelezze, hogy hol tartanak a hallgatásban. A verselemzés, énekszöveg értelmezés nem egyszerű feladat egyik korosztály számára sem. De a hallássérült gyerekek és fiatalok számára nehézséget jelenthet, mert a vizuális gondolkodás, a jelnyelv vizualitása a konkrét fogalmakra alapoz. Az elvont fogalmak, vagy épp a költői képek értelmezése, vagy azok konkrétságától való elvonatkoztatás nehézséget jelenthet. De az integrált oktatási környezet ebben is fejleszteni tud.

FELADATBANK

<https://rpi-feladatbank.reformatus.hu/#/>

A feladatbank egy olyan feladatgyűjtemény, mely rengeteg kész feladatot rejt magában a különböző bibliai történetekhez minden korosztály számára, de van lehetőség akár sajátot is készíteni vagy feladatlapot előállítani a felületen keresztül. A hallássérült diákokkal kapcsolatos szempontokat célszerű itt is szem előtt tartani, amikor a hittanoktató innen választ



ki feladatot. A feladatutasítás mindig legyen egyértelmű, különösen, ha a gyerekeknek egyedül kell megoldaniuk a feladatot. Amennyiben lehetőség van az órán arra, hogy megbeszéljék a teendőket és az ismeretlen szavakat, kifejezéseket együtt értelmezzék, akkor a feladatbankban található bármelyik feladat vihető az integrált hittan csoportba is.

JÁTÉKTÁR

<https://rpi-jatekok.reformatus.hu/>

A játéktár használatánál sokféle lehetőségünk van, rengeteg játékötlet található, melyeket bevihet hittanórára a tanító. Amikor kiválasztja az adott bibliai történetet bevezető, vagy elmélyítő játékot, akkor figyeljen arra, hogy minden gyermek bevonható legyen a feladatba, és ne frusztráltságot keltsen benne, hanem valóban érje el a célját. Ilyen módon a hangalapú, vagy beszédalapú játékokat alaposan szűrje át a hittanoktató, hogy abban a csoportban tudja-e alkalmazni, ahol hallássérült tanuló is van. Vegye figyelembe a tanuló hallásmaradványát, illetve azt is, hogy az osztály előtt mennyire beszél, szólal meg. A hallássérült gyermek olyan szerepet kapjon a játék során, ami számára is lelkesítő és nem érzi kizártnak magát. Sokszor a drámajátékokban, a szerepléseknél, ahol nem feltétlenül kell megszólalni nagyon ügyesek, mivel a jelnyelv fontos része a gesztus- és mimikahasználat.

Ha mégis hangalapú játékra esne a választás, mert az illeszkedik az adott bibliai történethez, akkor a kreativitást kell elővenni, és végiggondolni, hogy hogyan lehet a hangot láthatóvá, érzékelhetővé tenni a hallássérült tanuló számára is.

ZENETÁR

<https://rpi-jatekok.reformatus.hu/>

Az online segédeszközök használatánál és az előző fejezetben az éneklés témakörénél említetteket kell figyelembe vennie a hittanoktátónak, amikor beviszi az integrált hittanos csoportjába a zenetárban lévő énekeket. Fontos, hogy a hallássérült gyermek számára is adjon valamit az ének, így a szöveg az mindenképpen legyen láthatóvá téve. Illetve az énekszöveg elsajátításához a mozdulatsorok alkalmazása segítséget, motivációt adhat.



AJÁNLOTT IRODALOM

Azon hittanoktatók, akik szeretnének még a témának jobban utánanézni, a speciális téma kapcsán olvasni, azoknak a következő irodalmakat ajánlom áttanulmányozásra. Továbbá a felmerülő nehézségek kapcsán a hallássérültek érdekvédelmi szervezeteinek honlapjain (<https://sinosz.hu/>) is sok információ található, vagy a különböző gyógypedagógiai kiadványok (<https://barczy.elte.hu/content/kiadvanyok-es-szakmai-sajto.t.1057?m=57#>) közül több kötet is megtalálható az interneten, mely a hallássérült gyermekek oktatásával foglalkozik, továbbá a A Hallás Társasága honlapján (<https://hallastarsasag.hu/>) a szülői oldal szempontja szerint lehet sok érdekes cikket elolvasni. Amennyiben egyház és hallássérülés témában szeretne tovább olvasni, akkor az ajánlott szakdolgozatok engednek betekintést a téma egy-egy szeletébe. Konkrét kérdések kapcsán a Református Pedagógiai Intézet (<http://refpedi.hu/>) is megkereshető.

ÚTMUTATÓ, TÁJÉKOZTATÓ

Bodorné Németh Tünde – Útmutató a hallássérült tanulók integrált neveléséhez - 2020

Dr. Perlusz Andrea – Útmutató a szakértői bizottságoknak: A hallássérült gyermekek integrált oktatása-nevelése – Budapest, 2001

Fazekas Károly, Köllő János, Varga Júlia (szerk.) - Zöld könyv: A magyar közoktatás megújulásáért – Budapest, 2008

Hallássérültek Óvodája, Általános Iskolása, Szakiskolája, EGYMI és Kollégium – Pedagógiai program – Budapest, 2017

Klis Lajos – Módszertani jegyzetek: A magyarországi siketnéma-intézetek és iskolák tantervének kiegészítéséhez – Budapest, 1907

Nagyné Heidenwolf Erzsébet (szerk.) – Inkluzív nevelés – Ajánlások súlyos hallássérült gyermekek, tanulók kompetencia alapú fejlesztéséhez – Sulinova–Budapest, 2006



KÖNYV, TANKÖNYV

De L'Épée – Süketnémák oktatása rendszeres jelek útján – Budapest, 1923

Fekete Károly – A siketnémák oktatása népiskolákban – Vác, 1885

Gyökössy Endre – Gyermekünkkel az Úrban – Kézirat – Budapest, 1949

Henger Krisztina, Kollár Éva – A jelnyelvi tolmácsolás etikája – Fogyatékosok Esélye Közalapítvány – Budapest, 2005

Horváth Viktória – A hallássérülés hatása a beszédre –Fonetikai olvasókönyv – ELTE BTK Fonetikai Tanszék – Budapest, 2016

Jakab Miklósné – Alkalmazkodó szeretet – Kálvin Kiadó – Budapest, 2012

ZÁRÓ-, SZAKDOLGOZAT

Dr. Pecsuk Ottó – Habilitációs értekezés: Egy ökumenikus bibliafordítás felé –A bibliafordítás elmélete, gyakorlata és távlatai 1950 után – Budapest, 2019

Fazekas Veronika – Záródolgozat: Hallássérült jelnyelvhasználó gyermekeknek szóló jelnyelvi tolmácsolás – Siketek és nagyothallók Országos Szövetsége–Budapest, 2018

Kincses Eszter Enikő – Záródolgozat: A jelnyelvi tolmács személye és szerepe az egyházi tolmácsolás során – Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége–Budapest, 2018

Kompán Julianna – Szakdolgozat: A jelnyelvi tolmács feladatának sajátosságai egyházi tolmácsolás alkalmával - Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége–Budapest, 2014

Kompán Julianna – Szakdolgozat: Speciális egyházi közösség-szervezés – Egyházi tolmácsolást végző jelnyelvi tolmácsok közössége és műhelymunka sorozatának története, folyamata – Sárospataki Református Teológiai Akadémia - Sárospatak, 2020

Kompán Julianna – Záródolgozat: Jelnyelvi tolmácsok jelentősége a hallássérült személyek akadálymentesítése során - Mozgássérültek Pető András Nevelőképző és Nevelőintézete– Budapest, 2012



Kondor Klára – Záródolgozat: Az esélyegyenlőség útja az inklúzióig – Siket és nagyothalló gyermekek tanításának módszertani kérdései - Evangélikus Hittudományi Egyetem–Budapest, 2020

Mongyi Judit - Siketek lelkigondozása - Baptista Teológiai Akadémia - Budapest 2018.

Nagy Sándor – Szakdolgozat: “A hit hallásból fakad” – Hitátadás hallássérülteknek - Esztergomi Hittudományi Főiskola–Esztergom, 2016

Pilis Dóra – Záródolgozat: Egyházi tolmácsolás – Az egyházi jelkincs vizsgálata a keresztény felekezetek tükrében – Hallatlan Alapítvány–Budapest, 2019

Tamás Angéla – Szakdolgozat: A Magyarországon élő siketek helyzete az oktatásban – Baptista Teológiai Akadémia–Budapest, 2018

Tamás Angéla – Szakdolgozat: Befogadás a jelnyelven át – egyenlő esély a hallássérültek hitéletében – Baptista Teológiai Akadémia–Budapest, 2021

FOLYÓIRAT, CIKK

Baranyi Ildikó – A hallássérült kisgyermek életútját meghatározó korai szűrés, hallókészülék-illesztés és a korai fejlesztés jelentősége – Folyóirat: Gyermeknevelés 3. évf. 2. szám 131-142.

Grodosné dr. Szabó Anna (főszerk.) – Folyóirat: Gyógypedagógiai szemle 2007. április-június

Kompán Julianna – Kálvin – Reformátusok Lapja 2014. április 6.

TÖRVÉNY, RENDELET

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) – utolsó megtekintés: 2021.11.25.

2009.évi CXXV. törvény – a magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról – utolsó megtekintés: 2021.11.25.

KÉP

1.kép – Kompán Julianna jelnyelven jeleli a reformátusok által használt köszönést.